

Artikelarkiv Arvesølv 2001

Husmandskolonien Trællerup

af *Svend Ove Edvardsen*

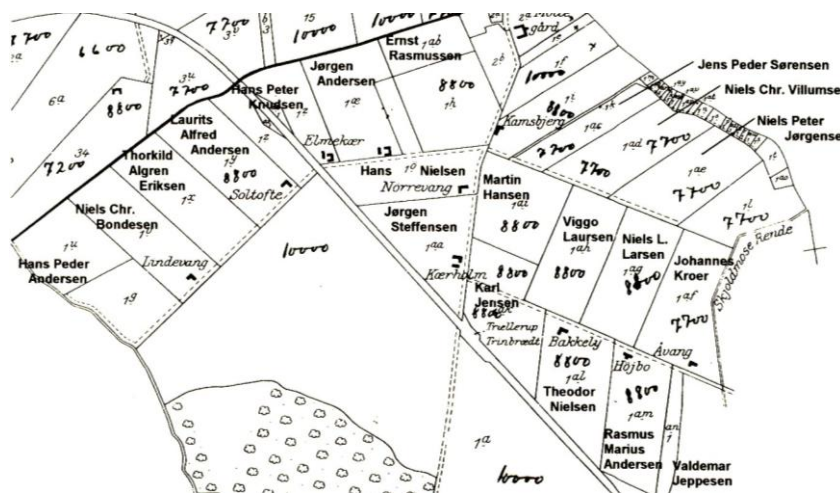
Når man kører på Kølstrupvej mellem Møllelauget og Østergård ser man på begge sider af vejen en del spredt bebyggelse, der ligger ved de tre små sideveje, som i dag hedder Sunneroesvej, Skyttehusvej og Skovvej. Det er nok de færreste, der tænker på, at disse huse oprindeligt var en statshusmandskoloni, der blev oprettet efter vedtagelsen af nogle jordlove i 1919. Disse love fulgte op på den oprindelige "husmandslov" fra 1899 og betød, at de såkaldte privilegerede godser blev tvunget til at afgive jord til staten med henblik på oprettelse af husmandsbrug. Også præstegårdens jorder blev ved den lejlighed overtaget af staten.

Husmandskolonien Trællerup blev opbygget i årene 1922-23 – men da var det faktisk tredje gang, at området blev bebygget. Den første kendte bebyggelse var hovedgården Trællerupgård med tilhørende bøndergårde, der udgjorde landsbyen Trællerup. Hovedgården var grundlagt før 1580 af Hans Oldeland, hvis våbenskjold kan ses på herskabsstolene øverst i Munkebo kirke. Han skænkede stolestaderne til kirken i 1604. I 1640 blev hovedgården med tilhørende bøndergårde imidlertid opkøbt af Christian IV som led i opbygningen af godset Ulriksholm til kongens søn Ulrik Christian Gyldenløve. I 1644 købte kongen også hovedgården Østergård, og i løbet af 1640-erne blev begge hovedgårde og bøndergårdene nedlagt og jorderne indlemmet i godset Ulriksholm, der ligger i Kølstrup sogn. Det medførte i øvrigt, at præsten i Munkebo i 1649 klagede over at have mistet tienden for Trællerup by, der omfattede fem af de bedste gårde i sognet.

Allerede i 1650-erne blev der dog genopført 4 gårde i Trællerup i forbindelse med, at landsbyen Kørsinge i Kølstrup sogn – omtrent ved det nuværende Ørnfelt – blev nedlagt og jorden lagt ind under Ulriksholm. Der var tale om overflytning af nogle bønder fra Kørsinge; men det var den dårligste del af det gamle Trællerup, de fik lov til at overtage.

Efter Ulrik Gyldenløves død i 1658 gik godset Ulriksholm i opløsning. Gyldenløve havde oparbejdet en kæmpegæld under svenskekrigene, og kreditorerne krævede nu udlæg i godset. Efter en temmelig kaotisk periode, hvor godset blev delt på mange hænder, blev Østergård i 1678 gennem giftermål overtaget af den nyligt adlede kancelliråd Nicolaus von Brüggemann, som året efter også erhvervede Ulriksholm, og i 1683 fik han yderligere tilladelse af kong Christian V til igen at indlægge Trællerup by under hovedgården. Det lykkedes tilsyneladende ikke at få gennemført denne indlemmelse, for i 1703 optræder der stadig en Trællerupgård. Først i 1730, da godskomplekset bliver delt i to omtrent lige store godser, Østergård og Ulriksholm ved et skifte i Brüggemann-familien, bliver Trællerupgård endelig nedlagt, og de følgende ca. 200 år hører Trællerup-jorden under Østergård.

I 1895 blev Østergård købt på en auktion af en nordfynsk godsejer Otto Suhr, og efter jordlovene af 1919, der indførte tvangsudstyknings af husmandsbrug, benyttede han muligheden for at få husmændene placeret i Trællerup i stedet for på hans nordfynske gods. Han solgte derfor ved skøde af 29. marts 1922 Østergård til "Foreningen til Opkøb og Udstykning af Landejendomme i Sjællands og Fyns Stift". Denne forening videresolgte samme dag ca. 230 tdr. land til Landbrugsministeriet med henblik på udstykning, medens selve gården med resten af jorden, ca. 375 tdr. land, blev solgt til mejeriejer Marius Boel.

Fig. 1. Trællerup-udstykningsen med navne på de første ejere af jordlodderne.

Udstykningen fandt sted i september 1922, hvor der blev oprettet og solgt 20 husmandsbrug i Trællerup-området. På kortet i fig.1 er hele udstykningen vist, og der er angivet navnene på de første ejere af jordlodderne, som fik

skøder på ejendommene i januar 1923. Lodderne var på ca. 5,5 ha, eller 11 tdr. land, med undtagelse af matr.nr. 1ab og 1ac, der kun var halvt så store, da de blev solgt som tillægsjord til eksisterende ejendomme. Valdemar Jeppesen fik ud over lodden matr.nr. 1an tildelt to lodder i Kølstrup sogn, så også hans ejendom blev på ca. 5,5 ha.

En ejendom på 5 ha blev i 1920'erne anset for at have en størrelse, der kunne forsørge en familie. Efter den første husmandslov fra 1899 blev der udstykket lodder, der var ganske små – kun ca. 1 ha. På det tidspunkt havde godsejerne stor politisk indflydelse, og det var i deres interesse, at landarbejderne "fik foden under eget bord", så de blev boende i landområderne og ikke flyttede ind til byerne, hvor industrien var i kraftig udvikling. Men det var samtidig vigtigt, at de ikke fik mere jord, end at de fortsat var nødt til at arbejde på godserne for at tjene til livets ophold. Denne politik var ikke mere holdbar efter systemskiftet i 1901, da Venstre overtog regeringsmagten, og fra 1905 fik husmandssagen kraftig støtte fra det nydannede Radikale Venstre.

Ejendommene blev overtaget på jordrentevilkår, hvilket vil sige, at staten beholdt ejendomsretten til jorden, og husmændene blev pålagt en halvårlig lejeafgift - jordrente - på foreløbig $2\frac{1}{4}$ % af ejendomsværdien. I samtiden blev statshusmændene derfor også kaldt "statsfæstere". Jordrenten skulle betales bagud til terminerne 11. juni og 11. december. Ved alm. omvurdering af ejendommene skulle der fastsættes en ny jordrente-procent. Ansættelsen skulle foretages af Finansministeriet på grundlag af de foregående 5 års køberkurser på Østifternes Kreditforenings og Jydske Landkreditforenings obligationer.

Husmændene var forpligtet til inden en fastsat dato at lade opføre "de til driften nødvendige bygninger", som de kom til at stå som ejere af. Hertil kunne de optage statslån svarende til $\frac{9}{10}$ af byggeomkostningerne – dog maksimalt 6.000 kr. i 1914-priser. Lånene skulle forrentes med $4\frac{1}{2}$ % af hovedstolen, og de var

naturligvis også havde husdyrhold. En hest, 5-6 køer og en del grise var almindeligt. Børnene måtte selvfølgelig hjælpe til med alt det forefaldende arbejde. Det var der også god tid til, da de kun gik i skole hver anden dag i Dræby skole. I øvrigt kom de tidligt ud at tjene. Karen var kun 15 år, da hun startede som lillepige på en gård i Ll. Viby.

I 1920'erne var brugen af maskiner i landbruget ret beskeden. En af de mere avancerede maskiner i den tid var selvbinderen, som lettede høstarbejdet meget betydeligt. Det kneb imidlertid med at få råd til sådan en på de små brug, og endvidere krævede den tre heste som trækraft. Det klarede man ved, fortæller Karen Knudsen, at nogle naboer slog sig sammen om køb af en selvbinder – så havde man jo også de tre heste, der skulle bruges.

En af foregangsmændene i kolonien i Trællerup var Viggo Laursen, der havde fået en af de bedste jordlodder ved lodtrækningen om jorden i 1922. Han fortæller selv i en artikel i "Fynsk Landbrug" fra 1979, at han havde lidt bedre forudsætninger end mange af de andre husmænd, da han havde arbejdet ved landbrug i flere år og også havde været på landbrugsskole. Så under lodtrækningen holdt han sig tilbage, indtil den bedre ende af området skulle udloddes, og så var han heldig og trak netop den bedste plet. De fleste af nybyggerne kendte ikke så meget til landbrug. Mange af dem havde tidligere arbejdet som håndværkere eller arbejdsmænd. Men det var krisetid og arbejdsløsheden var meget stor, så de greb chancen for at starte en ny tilværelse som statshusmænd.

Der var en vis konkurrence blandt husmændene om at præstere det bedste, både hvad angår afgrøder og husdyrbrug – og i øvrigt også husflid. Man havde organiseret sig i lokale husmandsforeninger, der samarbejdede egnsvis. I 1928 afholdt Kertemindeegnens husmandsforeninger en stor udstilling i Kerteminde, og her opnåede Viggo Laursen at få ærespræmie for sin bedrift. Naboerne var nok lidt misundelige, men han fortæller i ovennævnte artikel, at husmandsforeningens formand begrundede præmien med, at han var den eneste, der havde mur om møddingen! Hans kone Karen fik også en ærespræmie – det var for sin have.

Fig. 4. Fra afslutning på husflidskursus i Munkebo Forsamlingshus ca. 1930. (Billede udlånt af Ejner Mathiasen, Kerteminde, hvis far – Mads Jørgen Mathiasen – ses yderst til højre).

Husflid var en udbredt vinterbeskæftigelse blandt husmændene, og der blev konkurreret om de flotteste produkter. Derfor var der som nævnt også husflidsprodukter med på den store husmandsudstilling i Kerteminde 1928.

Kort efter husmandsudstillingen skulle kong Christian X komme på besøg på egnen. Det var den 30. september 1928, og det fine resultat fra udstillingen har nok været begrundelse for, at et besøg hos familien Laursen i Trællerup blev indlagt i programmet ud over besøg i de nyopførte forskoler i Munkebo og Dræby. Der var lavet en flot æresport ved Trællerup, og Kjertemind Avis berettede, at formanden for kredsens husmandsforening bød velkommen, og "Kongen takkede, og under stærke Hurraer kørte Majestæten til Statshusmand Viggo Laurssens lille, nydelige og velholdte Brug. Kongen hilste hjerteligt paa Husmanden, dennes Hustru og lille Datter og besaa derefter meget interesseret det lille Hjemshygge Stuer, hvorefter ogsaa Stalden og Laden toges i Øjesyn. Kongen takkede for Besøget og udtalte sin Glæde og Beundring for, hvad han havde set." Det har været en stor dag i Trællerup.

Husmandsbrugene havde deres blomstringstid i perioden 1920-1950. Efter den tid begyndte der at opstå behov for flere materielle goder, som de små familiebrug ikke kunne honorere. Husmændene måtte derfor påtage sig noget supplerende lønarbejde, og der var Lindøværftet fra slutningen af 1950'erne jo en god mulighed. Efterhånden blev det svært at få overskud af egen landbrugsdrift. Det var mere fordelagtigt at bortforpagte jorden og helt hellige sig lønarbejdet. Det blev jo også almindeligt, at kvinderne gik ud på arbejdsmarkedet.

I dag kan Trællerup-området næppe kaldes en husmandskoloni. Området må snarere karakteriseres som et parcelhuskvarter med meget god plads mellem husene.